

חבל נחלתו

סימן ח

הוצאת והריגת תולעי מעיים בשבת

שאלה

לילד יש ל"ע תולעי מעיים המציקות לו, האם כאשר הן יוצאות מפי הטבעת, מותר ליטלן ולהורגן בשבת?

תשובה

א. נאמר במסכת שבת (קז ע"ב): "ושאר שקצים כו'. הא הורגן – חייב, מאן תנא? אמר רבי ירמיה: רבי אליעזר היא, דתניא, רבי אליעזר אומר: ההורג כינה בשבת – כהורג גמל בשבת. מתקיף לה רב יוסף: עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה, דאינה פרה ורבה. אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין – לא פליגי, ושניהם לא למדוה אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: כאילים, מה אילים שיש בהן נטילת נשמה – אף כל שיש בו נטילת נשמה, ורבנן סברי: כאילים, מה אילים דפרין ורבין – אף כל דפרה ורבה. אמר ליה אביי: וכינה אין פרה ורבה? והאמר מר: יושב הקדוש ברוך הוא וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים! – מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והתניא: טפויי וביצי כינים! – מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והרי פרעוש דפרה ורבה. ותניא: הצד פרעוש בשבת, רבי אליעזר מחייב ורבי יהושע פטר! – אמר רב אשי: צידה אהריגה קרמית? עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא דמר סבר: דבר שאין במינו ניצוד – חייב, ומר סבר: פטור. אבל לענין הריגה – אפילו רבי יהושע מודה".

משמע שכל שפרה ורבה חייבים על הריגתו בשבת, וכל שאינו פרה ורבה אין

חייבים על הריגתו בשבת.

ב. כתב על כך הרמב"ן (שבת יב ע"א) בחידושי: "מ"מ מסקנא דב"ה סברי מותר להרוג מאכולת לכתחלה בשבת ורבה דשדי להו לקנא דמיא ור"נ אמר לבנתיה קטלן בשבת הוה דדבר הלמד מענינו הוא, ומוכח בירושלמי דגרסינן התם חזקיה אמר כל ההורג כינה בשבת כאלו הורג גמל שמואל מקטע ידא ורגלא ויהב לי' קומי עוקא, ר' יוסי בר בון יהיב לי' גו צלוחיתא, אר"ש בן חלפתא ולא מחלזון למדת וחלזון יש בו גידין ועצמות ולא קתני כל דבר שאין בו גידין ועצמות אינו חי יותר ממשנה חדשים וכו', ומיהו בגמרא דילן בפ' שמונה שרצים לא אמרינן הכי אלא מה אילים שפרין ורבין אף כל דפרין ורבין ולפום הכי נמי אמרינן התם שהורג פרעוש בשבת חייב, ותמה אני על ר"ת ז"ל שכתב כאן הכינה היא הפרעוש, ואי אפשר, וגמרא בהדיא היא בפ' שמנה שרצים, מכל מקום נפרש שהפרעוש מין רמש הוא שפרה ורבה, ויש אומרים שהוא מין הידוע ההוה מן העפר בימות החמה שקורין בערבי אלברגו"ת והוא אינו פרה ורבה אלא ונקבה שכן ההורג עכבר שהשריץ מן העפר חייב ולא פטרו מאלים מאדמים אלא כגון כינה שהוה מן הזיעה וכן תולעים שבאשפות ובדברים המוסרחין, וזה דעת הרמב"ם ז"ל, ולי משמע דעכבר שהשריץ מן העפר חייבין עליו ודאי מפני שמינו פרה ורבה הוא אלא שהוא כמין הסריסים, אבל מין שאין בהם מפרים ורבים כלל כגון אלברגו"ת פטור ולכתחלה נמי מותר בין לצוד בין להרוג

חבל נחלתו

אלברגו"ת כיון שאינה פרה ורבה **לכתחילה מותר בין לצוד בין להרוג** דבכלל מאכולת הוא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ולפי דעתי שזו קולא יתירה".

וכן כתב על כך הלחם משנה: "רמשים שהן פרים ורבים וכו'. צ"ל לפי דברי רבינו והרמב"ן ז"ל שמ"ש בגמרא (דף ק"ו ב) והרי פרעוש דפרה ורבה רצונו לומר דהוי כמו פרה ורבה כיון דאינו מזיעת אדם כמו כנה והוכרחו לומר מכח היא דעכבר והוא פשוט. ומ"ש רבינו דתולעים של בשר וכו' שהם דומים לכנים דהוי אתי משום זיעה אע"פ שלענין ההריגה חילקם במ"ש דמותר להרוג את הכנים בשבת ובתולעים כתב דהורגן פטור אבל אסור היינו משום דדי לנו לדמותם לענין שאינם חייבים חטאת בלבד מפני דאינם דומים זה לזה בשוה".

מתבאר שהרמב"ם והרמב"ן חלקו האם על בריה שאינה פרה ורבה אבל יש לה חיוניות כאילו היא פרה ורבה האם חייבים¹ עליה (כרמב"ם) או שמותר להורג (כרמב"ן). כן עולה שלפי הרמב"ם ההורג תולעים הגדלות מרקבון פטור אבל אסור, ולעומת זאת הרמב"ן סובר שכל שאינו פרה ורבה מותר לגמרי.

הרשב"א (שבת יב ע"א) כתב כרמב"ן: "וקיימא לן כבית הלל דמתירין להרוג מאכולת, ורבא נמי דשדי להו לקנא דמיא ורב נחמן דאמר להו לבנתיה קטלן בשבת הוה, דדבר הלמד מענינו הוא וכן מוכח בירושלמי, וטעמא דכינה שמותר להורגה לפי שאינה פרה ורבה דאינה גדלה אלא מן הזיעה, ואנן מאלים ילפינן כדאיתא בריש

דבכלל מאכולת הן וכדפרישית". והו"ד אף במגיד משנה (הל' שבת פ"א ה"ב).

וכן כתב הרמב"ן בדף קז (ע"ב): "ואתא רב יוסף ופליג ואמר דלא גמרי רבנן מאילים מאדמים אלא דבעי פרה ורבה אבל גידין ועצמות לא בעינן, הלכך ברמשים שהן פריין ורביין חייבין לדברי הכל".

לעומתו הרמב"ם (הל' שבת פ"א ה"ב) כתב: "רמשים שהן פריין ורביין מזכר ונקבה או נהוין מן העפר כמו הפרעושין ההורג אותן חייב כהורג בהמה וזחיה, אבל רמשים שהויתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיוצא בהן כגון תולעים של בשר ותולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור".

רואים ברמב"ם שהחמיר בשני המינים ברמשים הנוצרים מעפר החמיר שההורגם חייב אע"פ שאין בהם פו"ר. ורמשים שהויתן מגללים או פירות שהרקיבו כתב שפטור אבל אסור.

ג. כך כתב הר"ן על הרי"ף (שבת דף ה) בהסבר שיטת הרמב"ם והרמב"ן: "וכ"ת אותה הקופצת למה היא אסורה והרי מן העפר היא נעשית ואינה פרה ורבה, יש לומר דכי בעינן פרה ורבה ה"מ למעוטי רמשים שהויתן מן העפושין ככנה וכיוצא בה אבל כל המתהווה מן העפר חיות יש בו כאילו פרה ורבה מזכר ונקבה וההורג חייב, וכן כתב הר"מ במז"ל בפ"א מהל' שבת. ולפי זה הא דאמרי' בפרק שמונה שרצים (דף קז:): והרי פרעוש שפרה ורבה הכי קאמר שדינו כפרה ורבה. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דפרעוש שאסור בגמרא מין אחר הוא והוא פרה ורבה אבל שחורה זו הקופצת הנקרא בערבי

1. צ"ע איך חייבים עליה קרבן הלוא חיובה מדרבנן ולא מן התורה.

רמשים שהן פרים ורבים מזכר ונקבה או שהוייתן מן העפר כמו הפרעושים ההורגן חייב [רמב"ם]...".

לפי זה צריך לברר מה דינן של תולעי מעיים. האם הן נחשבות כפרות ורבות או כנולדות מן העיפוש והרקבון.

ד. צריך לברר מה נחשב פרה ורבה. בפשטות אין הכוונה לכל מין שיש בו זכר ונקבה שכן אף בחרקים ותולעים יש זכרים ונקבות². ומצאתי בשולחן ערוך הרב (או"ח סי' שטז ס"כ) שכתב: "אין חייבין משום נטילת נשמה אלא על מיני בעלי חיים שהם פרים ורבים ונהוין מזכר ונקבה אבל רמשים הנהוין מן הגללים ומן הפירות שהבאיש וכיוצא בהן כגון תולעים של בשר וכתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור מפני שבמשכן לא היתה נטילת נשמה אלא באילים ותחשים וחלזון שהם פרים ורבים ונהוין מזכר ונקבה".

ונלענ"ד שהמודד להגדיר זאת כזכר ונקבה הוא האם יש הבחנה חיצונית בין זכר לנקבה שניתן לומר זה זכר וזה נקבה, ויש ביניהם פעולת פו"ר, אבל רמשים או חרקים וכד', אין הבדל חיצוני ביניהם, ולא ניתן לראותם פרים ורבים. ולכן נראה כאילו הם נתהוו מריקבון או מעיפוש וכד'. וכך כתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג): "אלו המינין שנבראין באשפות ובגופי הנבלות כגון רמה ותולעת וכיוצא בהן שאינן נבראין מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן הן הנקראין רומש על הארץ, והאוכל מהן כזית לוקה שנאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל

פרק שמנה שרצים (ק"ז ב) מה אילים שפרים ורבים אף כל שפרה ורבה, ומכאן אמרו שם דאסור להרוג פרעוש בשבת לפי שהיא פרה ורבה".

וכן המאירי (שבת יב ע"א) הביא את שתי השיטות וכתב שנהגו כשיטת הרמב"ם וכן הריטב"א כתב שראוי להחמיר.

בשולחן ערוך (או"ח סי' שטז ס"ט) פסק: "אבל כנה, מותר להרגה; והמפלה בגדיו מכנים, לא יהרגם אלא מוללן בידו וזורקן; אבל המפלה ראשו, מותר להרגם". והזהירות מהריגת כנים היא שמא יהרוג פרעושים.

וכתב על כך המג"א (ס"ק כ): "מותר להרגה – לשון הרמב"ם פי"א רמשים שהוייתן מן הגללים ומן הפירות שהבאיש וכיוצא בהן כגון תולעים של בשר וכתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור אבל רמשים שהן פריין ורבים או שהוייתן מן העפר כמו הפרעושין (אף על פי שאינה פרה ורבה) ההורגן חייב ומשמע במ"מ דהא דקאמר ברישא פטור לאו דוקא אלא מותר לכתחלה דומיא דכניה ומ"מ התולעים הגדלים בפירות במחזור אסור להרוג דמקרי שרץ גמור".

מתבאר שבחומרא אחת של הרמב"ם בהריגת מין המתהווה מן העיפוש שאינו פרה ורבה דעת האחרונים שכוונתו להקל ומותר ורק במקום שיש אף מינים אחרים החמירו שלא יהרוג אלא ימלול.

וכן במשנה ברורה (ס"ק מ"א) כתב: "להרגה – הטעם כנ"ל. ורמשים שהוייתן מן הגללים ומן הפירות שהבאיש וכיוצא בהן כגון תולעים של בשר והתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור [ואסור מדרבנן] אבל

2. וכן קראתי שהתולעים הנקבות המבוגרות יוצאות לפי הטבעת כדי להטיל את ביציהן.

חבל נחלתו

ברג'ות' (בארץ תימן [צנעא] קורין לו קומל"י) כיון שאינה פרה ורבה לכתחלה מותר בין לצוד בין להרוג דבכלל מאכולת היא. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ולפי דעתי שזו קולא יתירה עכ"ל, והרא"ש כ' בזה באורך וסיים, **הלכך הלוקח כנה מעל בשרו בשבת או מעל חלוקו מותר להרגה כבית הלל** וכו'. וז"ל הרמב"ם פ' י"א [מהלכות שבת] ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה ע"כ. וקודם לזה כ' רמשים שהם פרים ורבים מזכר ונקבה או נהרים מן העפר כמו הפרעושים. ההורג אותן כהורג בהמה וזוהי ע"כ. והבי' הכריע באו"ח בס"י שי"ז כד' רמב"ם והרא"ש לאסור בפרעוש ולהתיר בכינה ע"ש, וכ' רבי' תנחום הירושלמי בס' המספיק שמאכולת היא שקורין אלבקה ע"ש, וכ"כ בס' הקנה ח"א דף קל"ג ע"ב. (יצא איפוא כי המאכולת להר"ן היא הכנה הנק' בלשון ערב בתימן קמ"ה המצויה בגופו של אדם ובבגדיו והיא הנז' ברמב"ם פ"א מהל"ש. ולפי' המספיק [הנקרא בל"ע אלכאפי] מ"ש אלבקה, ובתימן קורין להן כותן, והיא מ"ש הרמב"ם פ"ח דתרומות המצויות בכותלים ובמטות. ושני המינים האלו, מותר להרגן בשבת כי הם מתהיים מזיעת האדם.) א"כ איפוא קם דינא להתיר צידת המאכולת וגם להרגה. שדבר ידוע הוא שאין פשיפש זה גדולי עפר כי אם מזיעת וריח השינה. וגם אינו פרה ורבה מזכר ונקבה שכן פי' הרמב"ם פ"ח דתרומות דפשיפש (י"ג פשפש בלי יר"ד), מין תולעים עגולים אדומים כצורת העדשים והם מאוסים מאד ובל' ערבי בקה ע"כ. ורע"ו כ' וז"ל: שהוא מצוי בכותלים ובמטות ונק' בקה עכ"ל. הרי מבוואר מכל זה להתיר כי אינם גדלים ומתהיים רק מהזיעה והריח (כמפורסם) ופי' ס' המספיק יוכיח אשר יאמר כי הוא זה המאכולת דבית הלל ע"כ, ואפי'

השרץ הרומש על הארץ ואנ"פ שאין פרין ורביץ. אבל השרץ השורץ על הארץ הוא שפרה ורבה מזכר ונקבה".

נראה על כן שתולעי מעיים הם כתולעים היוצאים מן העיפוש ומותר להורגם לכתחילה בשבת ככנים, וכש"כ כשהילד מצטער.

וכך פסק בחיי אדם חלק ב-ג הלכות שבת ומועדים, כלל לא ס"ג): "הכנים שהם נולדים רק מן הזיעה, מותר להרגן, דלא נקרא בריה. ולכן המפלה ראשו, מותר להרגם. אבל במפלה בגדיו, אסור להורגן, דשם מצויים גם כן פרעושים ושמה יהורג גם כן פרעושים, אבל מותר למוללן בידיו. ונראה לי דאסור לזרוק אותם במים. ולכן בלילה כשאינו יודע אם הוא כינה או פרעוש, אסור למוללו אלא יזרקנו (שם)".

ה. **וכן ניתן ללמוד משו"ת פעולת צדיק (חלק א סי' קפא [סי' קע"ט]):** "שאלה מהו שיהא מותר לצוד הפשיפש (=פשיפש) או להרגו בשבת והם אותם הרוחשים בכותלים ובמטות שקורין להן כתן ובל' ערב בקה. "תשובה: בפ"ק דשבת (דף י"ב) תניא אין הורגין את המאכולת בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין. וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר משום רשב"ג וכו'. וכ' הר"ן והך מאכולת דשריטן. כינה הוא דילפיטן מאילים מה אילים דפריס ורבים אף כל דפרה ורבה וכינה אינה פרה ורבה וכו'. וכ"ת ואותה הקופצת למה היא אסורה והרי היא מן העפר נעשית ואינה פרה ורבה י"ל דכי בעיטן פרה ורבה ה"מ למעוטי רמשים שהוייתן מן העפושין ככינה וכיוצא בה אבל כל המתהווה מן העפר חיות יש בה כאלו פרה ורבה. אבל הרמב"ן כתב דפרעוש האמור בגמ' מין אחר הוא והוא פרה ורבה. אבל שחורה זו הזוקפת (הקופצת) הנק'

"נמצינו למדין לדעת הרשב"א ז"ל דאנע"ג דקי"ל דפטיק רישיה אסיר היינו דוקא היכא שבאותו מעשה דעביד דפטיק רישיה אינו מתכוין ואינו דבר התר עמו, אבל אם באותו הפטיק רישיה שעושה עושה ג"כ דבר היתר עמו ויתכוין גם לדבר ההתר אז אפילו עביד גם הפטיק רישיה ומתכוין גם לו – שרי"..." וכאמור דעת הרשב"א לא התקבלה.

במקרה דילן אף למחמירים ביותר זהו פס"ר באיסור דרבנן שהמג"א (סי' שיד ס"ק ה) הביא בכך מחלוקת ומסקנת האחרונים להחמיר (מג"א שם ובסי' שטז ס"ק א וכן פסק בביאור הגר"א סי' שיד ס"ק א וכו"פ המשנ"ב סי' שמ ס"ק יז). אמנם כאן שהרשב"א היקל אף בדאורייתא אף ששם לא התקבלה דעתו נראה ששומעים לו בדרבנן, וכיון שהוא מנסה להקל את צער הילד והתולעים מתות מעצמן – מותר.

ז. וכן ניתן ללמוד משו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ד סי' שעג) שכתב: "ומה דשאל אודות גבינה מתולעת באכילה בשו"ט, אי אית בי' חשש נטילת נשמה. עי' ש"ע או"ח סי' שט"ז ס"ט ובמ"א שם. ובס' לקט הקמח (הובא בנו"י סי' י"ט סק"י) כ' דגבינה שיש בו תולעים דמותו לאכלם, מותר אף בשבת דמה שהורגן בתוך פיו, הוי כלאח"י ע"ש ור"ל דלכך מותר גם לכתחילה. וכ"כ בס' ארחות חיים סי' הנ"ל בשם ס' עץ חיים למהר"י חגיז. ומה שהביא שם בשם כתב סופר סי' פ"ד שאוסר אף בחול. במחכ"ת קיצר בהעתקתו, דהכת"ס מיירי בתולעים עכ"פ על גג הגבינה. ע"ש". וא"כ אף כאן נראה שהסרת התולעים מותרת.

שנאמר שאין פי' המאכולת פשיפש זה. מ"מ דבר פשוט דבכלל מאכולת היא, וכן שמעתי שהורה כן מהר"ר שלום צעדי זלה"ה".

ו. ויש לתת עוד טעם להיתר שהרי אינו מתכוין בדוקא שהתולעים ימותו אלא מסיר אותן ממקומן כדי שלא יצערו את הילד, והן מתות כיון שהן טפילות ואין להן מהיכן לינוק את חיותן. נמצא שבעצם המלאכה (נטילת נשמה) אינה צריכה לגופה של מלאכת הסרת התולעים.

ואף אם נחוש שמא יש בכך פס"ר הנה כתב הבית יוסף (או"ח סי' שטז): "וכתב הר"ן (לח. ד"ה מתני' השני) בשם הרשב"א (קז. סוד"ה אף) דבירושלמי (שם ה"ו) נראה שהתירו לנעול בתחלה [ביתו] לשמור ביתו וצבי שבתוכו דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור הצבי בלבד. ותמה עליו הר"ן דאטו מפני שהוא צריך לנעול את ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו אינו מתכוין לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו ושאי אפשר לו שלא יהא הצבי בתוכו ניצוד אסור דמודה רבי שמעון בפטיק רישיה ולא ימות. וזו שאמרו בירושלמי ענין אחר הוא לומר שאם נתכוין לנעול את ביתו ולא נתכוין לצבי כלל אף על פי שאחר כך מצא הצבי שמור בתוכו מותר כלומר שאינו מחוייב שיפתח את ביתו. וגם הרב המגיד כתב בפרק י' (הכ"ג) דברי הרשב"א וכתב שאין להקל כל כך".

וכתב על כך כנה"ג (או"ח ב"י סי' שטז):

חבל נחלתו

מסקנה

לאשפה, ואע"פ שהן ימותו כתוצאה מפעולה זו, אבל אין להורגן בידיים³.

מותר להסיר תולעי מעיים מפי הטבעת של ילד ולהניחן על נייר ניגוב ולזורקן

3. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל – רב העיר העתיקה ירושלים: כת"ר לא עסק בשאלה דלפי המדע המקובל היום אין הדברים נוצרים מעיפוש או מזיעה וכו'.
תשובת המחבר: לא נראה לי שזה מעניין הבעיה.
הערת הרה"ג יעקב אריאל רב העיר רמת-גן: על מסקנתך להתיר הריגת תולעים בשבת כי הן נוצרות מן העיפוש ודינן כדין כינים כבר העיר הגר"א נבנצל שלפי המדע בימינו אין בריאה ספונטאנית.
ואכן נושא זה הועלה כבר לפני כשלוש מאות שנה ע"י ר' יצחק למפרונטי בפחד יצחק ערך צידה שעם התפתחות המדע התגלה שכינים פרות ורבות כיתר בעה"ח ולדעתו אין להורגן בשבת. רבו הר"י בריל חולק עליו וסובר שהמדע רק משער ולא קובע דברים ודאיים. אולם מימי לווי פאסטר נקבע סופית במדע שאין בריאה ספונטאנית, אלא כל יצור נולד כתוצאה מרבייה. אי לזאת גם הר"י בריל היה מודה לתלמידו הפחד יצחק.
אין בכך בכדי לערער את סמכות חז"ל בהלכה. עיין פסחים דף צד שבנושאים של מדעי הטבע חזרו חכמי ישראל והודו לחכמי אוה"ע (הר"י בריל עצמו מביא גמ' זו וסובר שחכמי אוה"ע חזרו והודו לחכמי ישראל וכוונתו לכך שהתפיסה הקופרניקית המקובלת כיום במדע היא זו של חכמי ישראל. אך משמע מדבריו שאילו היו הוכחות מדעיות חד-משמעיות הפוכות היו חכמי ישראל מודים לחכמי אוה"ע יעו"ש"ה). ור' מאמר ר' אברהם בנו של הרמב"ם על דרשות חז"ל ששיבח את חז"ל בהודאה על האמת. ועל כך אולי נאמר חכמה באדום תאמין, תורה באדום אל תאמין. התורה עצמה לא תהא מוחלפת חלילה, רק הידע המדעי הוא המשתנה. כך ברא ה' את עולמו וחנון את האדם בדעת מתפתחת מדור לדור.
אם כי אפשר לומר שאין להלכה אלא מה שעיניה רואות, ולכן חיידקים למשל אינם אסורים עיין בינת אדם סי לד בחכמת אדם כלל לח. וערוה"ש יו"ד סי' פד. וה"ה את רביית הכינים אין לראות בעיניים לא מזוינות לכן גם היום הכינים אינן נחשבות ליצורים חיים. אך האם גם את התרבות התולעים א"א לראות בעין לא מזוינת? ואע"פ שהן נוצרות בתוך המעיים הן ניתנות בעצם לראיה אלא שהן מוסתרות ולא דמי לכינים שאין רבייתן ניתנת לראייה.
תשובת המחבר: איני חולק על כך שישנה רבייה אף בתולעים אולם צריך לבדוק היטב אם יש רבייה מזכר ונקבה או רבייה חד-מינית. כמו"כ נראה לי שבמקום שאין להבחין בין זכר לנקבה לא ניתן להגדיר זאת כנוצרים מזכר ונקבה לפי חז"ל. ועכ"פ חדדתי את המסקנה שלא להורגן אלא להוציאן ולהניחן על נייר ניגוב ואם הן ימותו אין אנו הממיתים אותן.